

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Irena Ylienė: „Buvau čia, Lietuvoje“

2013-10-02

ŽURNALAS: Muzikos Barai

TEMA: Jubiliejus

AUTORIUS: Daiva Tamošaitytė

DATA: 2013-10

Garsiai operos solistei Irenai Mertinaitei-Ylienei rugpjūčio 4 d. sukako 90 metų. Nuo 1948-ųjų, kai Kauno konservatorijoje pas P. Oleką baigė dainavimą, ji visą gyvenimą atidavė didžiajai scenai. Lietuvos operos ir baletų teatro primadona dainavo Antoniją, Čio Čio San, Fiordilidžę, Džildą, Džuljetą, Lakmę, Martą, Margaritą, Mikaelą, Mimi, Roziną, Safi, Violetą, sukūrė nepamirštas lietuviškų operų herojes – Dalią, Eglę, Eleną, Rasą, Oną, Tojaną. Jubiliejaus proga nuoširdžiai sveikiname Ireną Ylienę, likime sveikatos ir gražiausių metų, o žurnalo skaitytojams siūlome pokalbį su soliste, atskleidžiantį nepažintą asmenybės kertele.

- Kaip prisimenate savo vaikystę?

- Gimiau nepaprastai gražiam miestelyje prie ežero, Vištytyje. Čia pat Lenkija ir Vokietija, santykiai su lenkais ir vokiečiais – geriausi. Duris močiutė pagaliuku užkiša ir išeina. Ji gerai kortas dėliojo, panos eidamos iš bažnyčios užeidavo pas močiutę, kad „išvaražytų“: ar tas ištikimas, ar ne?

- Iš kur kilę Jūsų seneliai, gal prisimenate ką nors daugiau apie juos?

- Negaliu tiksliau pasakyti, bet senelė buvo lenkų kilmės. Visi gerai kalbėjome lenkiškai. Kai dabar mane sveikina, aš norėčiau pasveikinti senelius, kad mus išaugino. Buvome draugiški, nežinojom, kas yra žmogų įžeisti, pasakyti pikta žodį. Tėtis sakydavo: „Reveransą padarykit mokytojui“. Tai buvo kitas pasaulis, kiti žmonės.

- Kuo vertėsi Jūsų tėvai?

- Turėjo kepyklą, paskui visokių prekių parduotuvę, namą pasistatė, jis neseniai nugriautas. Visą laiką dirbo, kad galėtų ant kojų atsistoti.

Vokiečiai su kuprinėmis (*riukzakais*) eidavo į Lietuvą apsipirkti, čia kas žingsnis – mėsinė, dešrinė, sviestinė; miestelis žydėte žydėjo. O mes, vaikai, eidavome į Vokietiją pirkti saldainių. Muitininkai mus grįžtančias rūpestingai suskaičiuodavo.

- Ar daug miestelyje žydų?

- Mano draugės buvo Andurskytės, labai protingos ir sąžiningos žydaitės. Skurdžiai gyveno, nes dirbo vienas tėvelis, o vaikų buvo labai daug, bet kažkaip sugebėdavo vienas kitam padėti. Visi tos šeimos vaikai įgijo aukštąjį išsilavinimą. Kartu žaisdavom kvadrata, klases, šokinėdavom per virvelę. Nebuvo jokio priešiško, niekas nesakė, kad, pavyzdžiui, tu su žydu nekalbėk. Neduok Dieve, pas tėvą būtų atėjęs žmogus ir pasakęs: tavo vaikas su manim nepasisveikino! Tai būtume gavę pylos, gal net bizūną! Mes visi mokėjome keturias kalbas - lietuvių, lenkų, rusų, žydų - ir vieni kitus suprasdavome.

Tėvas mus griežtai laikė, į šokius nenorom leisdavo, liepdavo grįžti nustatytu laiku. O mes, jau paauglės, su kavalieriais norėdavom pavaikščioti... Bet viskas taip nekalta buvo. Kai palyginu aną gyvenimą su dabartiniu, tai mes gyvenome rojuje.

- Buvote muzikali šeima: mama skambino mandolina, tėvelis pritardavo gitara, o jūs, visi penki vaikai, dainuodavote. Ką dainuodavote? Ar buvo repertuare romansų, vokiškų šlagerių?

- Ne, šito nebuvo, dainuodavome tik lietuvių liaudies dainas, nors tėtis Vilhelmas Mertinas buvo vokiečių kilmės, o mama Zofija Rozmerskytė - pusiau lenkė. Tėtis sakydavo: „Gerai šiandien padainavom.“ Jis labai mylėjo dainą.

- Lietuva, jos kultūra, kalba Jums yra šventa. Kartu gerbiate kitataučius, gyvenančius mūsų šalyje. Kaip, Jūsų manymu, šiandien keičiasi tos vertybės?

- Patriotizmo dabar visai nėra. Dabar tik turtas svarbu.

- Po Antrojo pasaulinio karo viskas pasikeitė, lietuviai kaltinami būtais ir nebūtais dalykais: esą, jie žiaurūs, antisemitai, fašistai. Kai girdžiu Jūsų ar savo tėvų pasakojimus, regis, tais laikais viskas buvo kitaip. Iš kur ir kada radosi ta nesantaika?

- Beveik visiems aišku, nuo kada. Nuo rusų, veikia, sovietų okupacijos. Nuo tada viskas visiškai pasikeitė. Prieškariu Vištytyje rusų buvo, bet jie buvo labai mandagūs, niekada nėra užgavę. Mes visi gyvenom kartu, visi vaikai mokėsi, siekė aukštojo mokslo. Vėliau buvo per daug žudynių, per daug žmonės nukentėjo, prasidėjo revanšizmas. Aš taip manau. Tokia priežastis.

Anais laikais žydai, kai švėsdavo savo šventes, ateidavo pas mus su macais. Aš ir Vilniuje ieškodavau tų macų. Nuėjau pas žydus ir papasakojau, iš kur esu kilusi. Jie labai atidžiai išklause ir įdėjo man tų macų, labai skanių. Po kiek laiko skambina telefonu: „Mes vėl keпам macus, prašom ateiti.“ Nesupratau, kodėl man tokį dėmesį rodė? Sakiau, kad esu lietuvė, o kad tėvas vokiečių - nutylėjau, kad ko nepagalvotų. Sakau jiems: kai Vištytyje nueinu į Kanapkių malūną, prie ežero, visada aplankau sušaudytų žydų kapines, ten ir mano draugės guli.

Tie žydai kasmet man paskambina. Tokia tad draugystė su žmonėmis.

- Ką dar pamenate iš vaikystės? Kas Jus auklėjo, augino?

- Vyriausioji sesuo Zofija buvo mūsų antroji motina. Ji, baigusi gimnaziją, nuėjo dirbti į barą padavėja, kad mus išlaikytų. Anksti mirė.

Mūsų šeima labai nukentėjo.

Vokiečiai atėjo sušaudyti tėvo, bet įdavė jam pistoletą, ir jis pats nusišovė. Gal dėl to, kad nepritarė nacių politikai, buvo Lietuvos savanoris. O mama mirė nuo sunkios ligos gal penkiasdešimties metų. Užėję rusai išvežė senelius, močiutės seserį, brolius Vilį ir Algį. Tik manęs ir seserų neišvežė, nes nebuvo namie. Tuo metu buvo tokia pasiutiška politika - naikinti žmones. Žmogus buvo ir dingio, nebėra. Darbo jokio, eik, kur nori. Mokykis, jei priims.

- *Likote viena. Kas buvo toliau?*

- Baigusi penktą klasę, įstojau į gimnaziją. Patekau pas labai gerus pedagogus, muziką dėstė Vincentas Arnastauskas, jis vadovavo chorui, mokė dainuoti solo. Apsisprendžiau: mokysiuos solinio dainavimo. Išlaikiau egzaminą į Kauno konservatoriją. Pirmoji dėstytoja buvo puiki operos solistė Vladislava Grigaitienė, tačiau pas ją mokiausi neilgai: 1944 metais ji su vyru pasitraukė į Vakarų. Ir vėl reikia rinktis pedagogą. Man buvo pasakyta, kad labai geras dėstytojas yra Petras Oleka. Jis ir jo žmona balerina Jadvyga Jovaišaitė-Olekienė man buvo kaip tėvai. Labai daug iš mūsų, studentų, reikalavo, bet vedė į žmones. Operos klasei vadovavo dirigentas Mykolas Bukša. Švęsdama savo devyniasdešimties metų jubiliejų, noriu pabrėžti: tai buvo asmenybės, kurios norėjo, kad Lietuvos žmonės būtų muzikalūs. Šia prasme man tiesiog pasisekė.

Už mokslą nereikėjo mokėti, gyvenau pas seserį Zofiją. Vėliau mane labai rėmė kita sesuo Eugenija, gyvenanti Amerikoje.

- *Kaip gyvenimas klostėsi baigus Kauno konservatoriją?*

- Į sceną mane įvedė Kipras Petrauskas. Atėjęs paklausti generalinės „Traviatos“ repeticijos, jis pasakė: „Kitą sykį aš dainuosiu su ja“. Jam padarė išpūdį mano dainavimas. Kazys Gutauskas, su kuriuo repetavau, žinoma, išsižeidė. Bet kolektyvas buvo geras, norėjo man padėti. Ir dabar galvoju: kaip galėjo būti, kad pirmą kartą į sceną išėjau su „Traviata“? Juk tai kietas riešutėlis... Debiutas pavyko. Paskui viskas taip susidėstė, kad turėjau labai daug koloratūrinių partijų. Daugiausia spektaklių dainavau su Gutausku, mano scenos partneriai buvo ir Vladas Česas, Valentinas Adamkevičius, Jonas Stasiūnas, taip pat Rimantas Siparis („Borisas Godunovas“), iš vyresnių kolegų karjeros pradžioje - Antanas Sodeika, Juozas Mažeika, Antanas Kučingis.

- *Koks vaidmuo Jums pats svarbiausias, mieliausias, įsimintiniausias?*

- Visada būna taip, kad toks esti pirmasis vaidmuo.

- *Violeta?*

- Taip. Labai mėgau šitą partiją. Vilniuje, teatre Basanavičiaus gatvėje, dainavau šešiasdešimt „Traviatos“ spektaklių. Vėliau dainavau ir „Sevilijos kirpėjuje“, buvo ir

lyrinių vaidmenų. Su Vytauto Klovos „Pilėnais“ visą Lietuvą apvažiavom.

- Jūs dainavote visose lietuviškose operose. Kaip nacionalinius kūrinis, istorinius siužetus priimdavo žmonės?

- Tai rizikingas dalykas, niekada nežinai, kaip įvertins. Bet niekas nenušvilpė.

- Turiu galvoj ką kita. Puikus kompozitorius V. Klova parašė daug operų, kurios ėjo su pasisekimu. Buvo statomos ir kitos tautinės operos ir baletai, kad ir sunkiai pralauždavusios sovietų cenzūrą. Dabar tai atrodo fantastiški laikai. Nūnai Nacionalinio (?) operos teatro repertuare praktiškai nėra ne tik tų puikių operų, bet ir naujų. Tarybiniais laikais lietuviškas repertuaras buvo, o dabar - nėra.

- Tai baisu. Niekas neberašo? B. Dvariono „Dalia“ buvo labai puikus spektaklis. Ilgiausiai išsilaike „Pilėnai“. Kildavo konfliktų ir tarp pačių autorių, bet Oleka kadaise mokė: dirbk savo darbą, nutylėk. Stengiausi gerai pasirodyti, neišsišokti, nemeluoti.

- Dainavote nuo 1948 iki 1979 metų. Gražiausi gyvenimo metai atiduoti operos menui.

- Dar trejus metus dainavau dykai, nes trūko stažo. Į naują operos teatrą Vilniuje jau eidavau kaip žiūrovė, dainavau jame nebeilgai. Išėjau iš teatro ramiausia širdimi, niekam blogo nelinkėdama. Su niekuo nesipykau, nekonfliktavau.

- Nepaisant karo atneštų netekčių, Jūsų gyvenime solinė karjera buvo šviesioji pusė. Buvote primadona, daug kam pavyzdys, scenoje spindėjote trisdešimt trejus metus.

- Buvau atsidavusi darbui, per jį nieko nemačiau. Žinoma, šaudymai, tremtys ir visa kita paliko neišdildomą įspaudą visam gyvenimui, nežinau, kaip ir ištvėriau. Bet tolesnis gyvenimas, darbas buvo smagus. Pradėjau nuo nieko, nieko neprašiau, visą gyvenimą turėjau savo kasą.

- Ištekėjote už Stasio Ylos.

- Mums dėstė muziką, buvo labai muzikalus, geras, taktiškas žmogus.

- Papasakokite apie gastroles.

- Daugiausia važinėdavome su koncertinėmis programomis, aplankydavom visus kaimus ir miestelius. Buvo gerai ir valstybei, ir mums. Su spektakliais būdavo sunkiau, reikėdavo statyti dekoracijas.

- Žmonėms kultūra būdavo patiekama ant padėklo...

- Dabar to nebėra. Jei žmogus negali nueiti teatrą ar televizoriaus pažiūrėti, jis nieko nebeturi.

- O gastrolės už Lietuvos ribų?

- Užsienyje nesu buvusi, niekur nesiuntė. Vykdavau daugiausia į teatro organizuojamus grupinius renginius. Bet buvau labai užsiėmusi operoje, spektaklis vydavo spektaklį.

Ruošdavausi savarankiškai. Pianino neturėjau, per pietų pertrauką eidavau į teatrą, kai nieko nėra, ir mokydavausi partijas. Vėliau, žinoma, instrumentą įsigijau.

- Bet juk galėjote siekti karjeros Tarybų Sąjungoje, dalyvauti konkursuose, bent pamėginti?

- Niekada savęs nepervertindavau, žinojau, ką aš galiu. Negalvojau, kad galiu būti kažkur ten. Buvau čia, Lietuvoje. Tai - visas mano gyvenimas.